

сурсів. Експертним шляхом доведено, що близько 40 % населення розвинених країн особливо чуттєві до маніпуляцій їхньою свідомістю, в результаті чого формується споживчий патерн, за якого «смысл життя дорівнює споживанню» [5, с. 31]. В реальності це призвело до диспропорцій у ресурсному обміні, тобто до невідповідності між високими значенням використання ресурсів та низькою віддачею від них.

Тобто вказані рушійні сили сучасної кризи виявляються вершиною айсберга, тоді як глибинний зміст стану речей полягає у наростанні тенденції до ротації сфер суспільного відтворення у напрямку посилення ролі та значення відтворення людини не як чинника виробництва, а перш за все, як суб'єкта господарства, поведінка якого формується у царині раціональних очікувань.

Література

1. *Левина И. К* вопросу о соотношении финансового и реального секторов // Вопросы экономики. — 2006. — № 9 — С. 60—73.
2. *Бузгалин А., Колганов А.* Кризис — 2008: виртуальный фиктивный капитал и альтернативы его безконтрольному развитию // Социальная экономика. — 2009. — № 2. — С. 42—48.
3. *Чешко В., Барчан Н.* Образ технологий в культуре современной техногенной цивилизации // Социокультурное измерение генетической инженерии и фундаментальной генетики. — 2009. — № 3—4. — С. 85—99.
4. *Задорожный Г. В.* Экономикс или социальная экономия? (размышление политэконома о постнеклассической экономической науке). — Полтава: Скайтек, 2009. — 100 с.
5. *Агеев А.* Кризис — его время, пространство, действующие лица и риски // Философия хозяйства. — 2009. — № 1—2. — С. 27—33.

УДК 338

В. І. Сацук

АНТИЦИКЛІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В сучасних умовах волатильності міжнародних ринків та глобальної фінансово-економічної кризи актуалізуються дослідження антициклічного регулювання економіки країн, яке покликане елімінувати негативні наслідки циклічності і сприяти забезпе-

ченню стійких темпів економічного зростання. Нагромаджений, у цьому зв'язку, успішний світовий досвід, а також практика стабілізації ринкової кон'юнктури, що застосовується в багатьох державах світу для боротьби з економічними рецесіями, може слугувати емпіричним базисом для оцінювання ефективності антициклічних інструментів, їхніх стратегічних переваг і недоліків.

Як відомо, дієва система антициклічного регулювання економіки країн формується на основі розбудови цілої низки антициклічних інструментів різного роду і напряму дії, визначальними з яких є бюджетно-податкова (фіскальна) та грошово-кредитна (монетарна) політика. Їхнє застосування та активізація також можуть забезпечуватись у різний спосіб — шляхом здійснення дискреційних заходів макроекономічної політики, що потребують прийняття відповідних політичних чи управлінських рішень з боку уряду, або ендогенно, за посередництвом автоматичних стабілізаторів ринку [1]. В цілому, усі ці заходи направлені на регулювання грошової пропозиції, податкових надходжень, державних видатків, особистих доходів населення, доходів корпорацій тощо, залежно від фази економічного циклу. У нинішній ситуації розгортання кризових явищ і процесів в національних економічних системах найбільший інтерес становлять такі антициклічні інструменти, які направлені на пошкваллення і розширення сукупних попиту і пропозиції, здатні стабілізувати ринкову кон'юнктуру і мають тривалий макроекономічний ефект. І хоча глобальна фінансово-економічна криза ще не подолана, однак загальні результати антициклічного регулювання, його потенціал та ефективність окремих антициклічних інструментів оцінити вже можливо, зокрема на прикладі розвинутих держав світу.

Першою реакцією національних урядів на розгортання першої глибокої економічної кризи ХХІ ст. стало прийняття безпрецедентних політичних заходів, які стосувалися фіскального оздоровлення економіки, санації сукупного споживчого та виробничого попиту. Для цього урядами США, Німеччини, Японії, Австралії, Китаю та інших держав було розроблено та імплементовано в практику відповідні загальнодержавні програми підтримання купівельної спроможності індивідів та їхніх родин, полегшення податкового навантаження на бізнес, соціального захисту громадян, реалізації великих інфраструктурних і наукових проектів тощо [2]. Такі програми стимулювання, або «фіскальні стимули», розраховані на тривалий проміжок часу, включно до появи перших суттєвих ознак поліпшення ринкової ситуації і фінансуються з державного бюджету. Вартість лише американської антикризової

програми — Плану американського відновлення і реінвестування (*American Recovery and Reinvestment Act*) обійдеться платникам податків у суму близько 1 трлн дол. США.

Таким чином, дискреційна фіскальна політика держави, яка реалізується у формі прямої чи опосередкованої фінансової підтримки основних суб'єктів бізнесу та громадян, потребує для свого прийняття належних політичних рішень і відповідного державного фінансування з бюджету країни, в умовах глибокого економічного спаду стає першочерговим «форпостом» у системі інструментів антициклічного регулювання. І хоча її позитивні результати у тих чи інших державах світу, враховуючи лагові ефекти своєї дії, проявлять себе повною мірою лише в майбутньому, однак вихідний імпульс до стабілізації економічної системи уже задано.

Окремих акцентів в процесі дослідження необхідно надавати іншому, не менш важливому протягом минулих епізодів кризового економічного розвитку інструменту антициклічного регулювання — дискреційній монетарній політиці, яка реалізується на практиці, головним чином, шляхом коригування ставки відсотка центральними банками з метою стимулювання / дестимулювання ділової активності приватного бізнесу чи держави. Фактично мова йде про розширення чи звуження доступу до кредитних ресурсів суб'єктів господарювання та населення, залежно від загальних умов ринкової кон'юнктури. Однак, за умов глобальної фінансово-економічної кризи та в ситуації нинішнього кредитного кранчу, коли відсоткові ставки центральних банків країн перебувають на мінімально допустимому рівні, доступного фінансового капіталу не вистачає, а вартість їхнього залучення на міжнародних ринках постійно дорожчає, дискреційне монетарне регулювання на основі ставки відсотка є обмеженим, як з точки зору потенційної сили свого позитивного ефекту, так і оперативності реагування на зміну ринкової кон'юнктури. Крім того, банківська та фінансова системи багатьох держав світу потребують значної, а можливо чи не найбільшої, реструктуризації, підтримки з боку держави.

Глобальна фінансово-економічна криза, з її руйнівними наслідками для багатьох національних економічних систем, значно актуалізувала емісійний інструмент дискреційної антициклічної монетарної політики, до практичного застосування якого все частіше вдаються багато урядів, особливо розвинутих держав. Адже завдяки переважно емісійному фінансуванню, в умовах обмеженості національних стабілізаційних фондів у більшості країн, вті-

люються в життя програми державного фіскального стимулювання, а поєднання цих двох антициклічних інструментів (емісійного фінансування і «фіскальних стимулів») представляє собою ефективну комбінацію першочергових антициклічних заходів, направлених на боротьбу з економічною кризою.

Важливої ваги в системі заходів державного антициклічного регулювання набувають інструменти автоматичної стабілізації ринкової кон'юнктури, які широко представлені в міжнародній практиці, не вимагають значних фінансових ін'єкцій для своєї активізації і для реалізації яких, здебільшого, не існує потреби їхньої імплементації на політичному рівні. Як відомо, вони переважно реалізуються у формі автоматичних фіскальних стабілізаторів, що передбачають проциклічне розширення чи скорочення витрат / доходів індивідів, домогосподарств, компаній і механізми перерозподілу державних видатків на тих чи інших стадіях економічного циклу (за посередництвом систем прогресивного оподаткування корпорацій і населення, соціального страхування) [3, 4]. У високорозвинених країнах світу даний інструмент антициклічного регулювання за силою свого впливу на економічний цикл багатьма економістами оцінюється на рівні, тотожному, а в деяких випадках і вищому за позитивний ефект від проведення дискреційної політики.

Отже, сучасні методи та засоби антициклічного регулювання передбачають комплексну систему важелів впливу на ринкову кон'юнктуру. Складові цієї системи відрізняються не лише силою та напрямком впливу на сукупну ділову активність, а й по сферах їх застосування, що при вірній діагностиці циклів дозволяє попереджати економічні кризи та ліквідувати негативні прояви циклічності. В умовах нинішньої глобальної фінансово-економічної кризи особливо актуальні такі антициклічні інструменти, як дискреційна фіскальна політика та автоматичні фіскальні стабілізатори і набагато меншу роль відіграють монетарні інструменти. В подальшому є перспективною, враховуючи досвід зарубіжних країн, розробка і реалізація антициклічного регулювання в Україні.

Література

1. *Сацук В. І.* Механізми та інструментарій антициклічної політики: досвід зарубіжних країн // Зб. наук. пр. Вип. 44 / Відп. ред. В. С. Новицький. — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2005. — С. 249—260.

2. Мировой опыт антикризисной политики: Уроки для России / Отв. ред. — С. А. Афонцев, Н. И. Иванова, И. С. Королев. — М.: ИМЭМО РАН, 2009. — 197 с.

3. Перспективы развития мировой экономики 2008 (Октябрь): Финансовый стресс, экономические спады и подъемы. — Вашингтон: Международный валютный фонд, 2008. — 309 с.

4. World Economic Outlook 2009 (October): Sustaining the Recovery. — Washington, DC: International Monetary Fund, 2009. — 208 p. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/pdf/text.pdf>).

УДК 330.341; 338.23

А. В. Сірко, Н. М. Найдич

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ — СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ВИВЕДЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Сучасний світ з розвиненою ринковою економікою черговий раз переживає наслідки циклічної економічної кризи, яка прислужиться корисним уроком для державних керманців і прихильників панівної нині у політико-економічній науці доктрини. Сьогоднішня криза, як і попередня, тобто Велика депресія 30-х рр., не є, переконані ми, системною (чи, як раніше казали, загальною) кризою капіталізму, себто запереченням ефективності системи вільного підприємництва і конкуренції, а є виявом суттєвої функціональної розбалансованості інституціональної системи ринкового господарства, відриву фінансового (спекулятивного) ринку від розвитку реального сектору економіки. Як відомо, минулого разу, завдячуючи вагомим аргументам і рецептам Дж. М. Кейнса (але не забуваймо і не менш вагомим тоді ж контраргументів Ф. Гайєка), ринкова економічна система удосконалилася, перетворивши державу в потужного економічного суб'єкта (гравця) і регулятора макроекономічних процесів. Проте відтоді фінансовий ринок ще більш ускладнився, передовсім за рахунок похідних інструментів, провокуючи небезпеку цінових шоків (різких «перегрівів» економіки). Тому, очевидно, і на цей раз у розвиненому світі віднайдуть такі ефективні регулятивні механізми державного впливу на економіку.

Наше, перехідне, суспільство, вважаємо ми, наразі *вперше* пізнає наслідки циклічної кризи ринкової економіки. На противагу